

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Наборська В.О.

Науковий керівник: к.е.н., доцент Чорнопищук Т.І.

В даній статті наведені основні поняття, що розкривають процес відтворення основних засобів, характеристика класифікації джерел відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах, розглянуті найважливіші проблеми формування окремих джерел відтворення основних засобів та заходи що сприятимуть їх вирішенню.

Вступ. Відтворення основних фондів є засобом неухильного підвищення технічної озброєності праці та матеріальною основою підвищення ефективності виробництва. Та з часів економічних перетворень радикально змінилася вся система економічних відносин, однак ці зміни не забезпечили позитивних тенденцій у відтворювальних процесах сільськогосподарського виробництва, зокрема, відтворення основних фондів. І на цей час перед сільським господарством України надзвичайно гостро стоїть проблема формування джерел відтворення матеріально-технічної бази та її головної ланки – основних засобів.

Мета дослідження - охарактеризувати проблеми формування джерел відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств та визначити заходи щодо їх вирішення.

Постановка проблеми. Ринкові умови розширюють можливості підприємств щодо використання існуючих джерел фінансування, а також залучення нових фінансово-кредитних інструментів. Цим питанням відводиться вагоме місце у дослідженнях вітчизняних вчених, зокрема: В. Г. Андрійчука, В.Я.Амбросова, І.О. Бланка, В.Я.Плаксінєнка, П.Т.Саблука, та інших. У економічній літературі відображаються питання класифікації джерел відтворення, характеристики механізму їх дії. Однак питання фінансування процесу відтворення основних фондів ще не знайшли достатнього теоретичного обґрунтування та практичного застосування. В умовах трансформації економіки потребують подальшої розробки теоретичні і практичні питання формування джерел відтворення основних засобів у сільському господарстві з урахуванням зміни відносин власності, а відповідно і зміни внутрішнього і зовнішнього середовища господарювання.

Основні результати досліджень. Реалізація інноваційної моделі розвитку сільського господарства зумовлює необхідність розв'язання проблем ресурсного забезпечення виробничої діяльності. Однак, за минулий період у сільському господарстві відбулася деградація матеріально-технічної бази. Вартість основних засобів зменшилася в 2 рази, будівель і споруд - у 2,6 рази, забезпеченість технікою - в 2,5-5,4 рази. Відповідно процеси відтворення основних засобів у сільському господарстві є уповільненими і носять звужений характер. [1, с. 71]

Одним з визначальних важелів функціонування механізму відтворення основних засобів є формування і використання джерел фінансування відтворювальних процесів. Відповідно до чинного законодавства економічні джерелами фінансування простого і розширеного відтворення основних засобів можуть бути власні фінансові ресурси підприємства, залучені та позичені кошти. Загальну класифікацію джерел відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах приведено на рис. 1

Відтворення основних засобів – категорія складна і багатогранна. За визначенням Довгалюка Н.В. - це інтегрована, органічно пов'язана цілісна система економічних, організаційних правових форм та методів господарювання, спрямованих на впровадження прогресивної і принципово нової техніки, комплексної модернізації основного капіталу [2, с. 30]. Тобто відтворення основного капіталу - це процес постійного повторення його виробничого використання, зносу, амортизації, підтримки в робочому стані через здійснення ремонтів і відновлення в натурі.

У ринкових умовах господарювання важливу роль у забезпеченні процесів відтворення основних засобів відіграють власні джерела фінансування, серед яких одним з визначальних є фонд амортизаційних відрахувань. Однак амортизаційна політика сільськогосподарських підприємств на цей час недосконалою. Справедливою є критика сучасної амортизаційної політики, висловлена багатьма провідними вченими.

В умовах виживання сільського господарства амортизація втрачає свою відтворювальну функцію. Це зумовлено, насамперед, низькою достовірністю оцінки вартості основного капіталу сільськогосподарських підприємств, великим відривом балансової вартості основних засобів від ринкових цін на аналогічні об'єкти. Невідповідність вартості основних засобів, за якої вони числяться на балансах сільськогосподарських підприємств, ринковим цінам призводить до того, що амортизація нараховується у менших сумах, ніж це було б потрібно не лише для оновлення основних засобів на новому технічному рівні, а й для їхнього простого відтворення. [3, с. 69] Такі проблеми у формуванні амортизаційної політики зумовлюють необхідність поширення використання експертних методів оцінки основних засобів у сільськогосподарських підприємствах.

Через уповільнення приросту нових основних фондів та надвелику зношеність існуючих частка нарахованого і віднесеного до собівартості сільськогосподарської продукції амортизаційного фонду в структурі витрат на основне виробництво щорічно зменшується. Визначення амортизаційних відрахувань на основі лише амортизованої вартості об'єкта призводить до того, що у багатьох, особливо низькорентабельних підприємств, не вистачає коштів навіть для простого відтворення основних засобів, а це, у свою чергу, спричиняє зниження конкурентоспроможності підприємств. Не випадково, багато підприємств стратегічно обмежують період свого існування строком служби основних засобів.

Реформування бухгалтерського обліку призвело до втрати чинності амортизаційного фонду: він не створюється на підприємствах. Сьогодні у невеликих за розміром господарствах системою обліку амортизації не передбачаються її нагромадження в амортизаційному фонді, а за його відсутності на підприємствах

амортизаційні відрахування надходять до господарського обороту і використовуються для розв'язання різноманітних господарських завдань, які не завжди пов'язані з цільовим призначенням амортизаційних відрахувань.

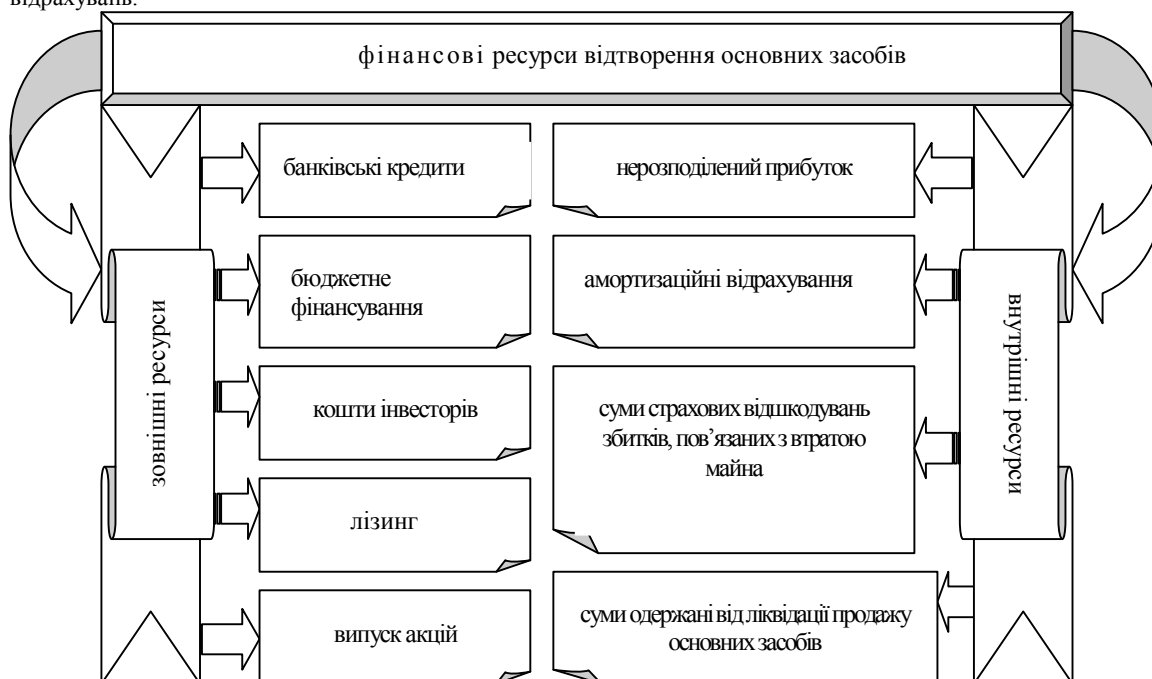

Рис.1. Структура джерел відтворення основних засобів

Сума амортизаційних відрахувань розподіляється на дві складові частини: перша - призначена на реновацію основних засобів, друга - на капітальний ремонт і модернізацію основних засобів. Проте на підприємствах спостерігаються розбіжності між нарахуванням амортизації та використанням накопичувального амортизаційного фонду на техніко-технологічне оновлення виробництва. Причини такої невідповідності кореняться в недосконалії законодавчій базі сформованої амортизаційної політики держави. Насамперед чинна амортизаційна політика не враховує існуючу неузгодженість фінансових можливостей і технічних потреб підприємств в умовах прискореного науково-технічного прогресу. Навіть використовуючи прискорені методи нарахування амортизації, це призводить лише до зниження фінансової стійкості вітчизняних підприємств.

До власних джерел відносять прибуток від основної операційної та іншої операційної діяльності; від фінансово-інвестиційної діяльності та від позареалізаційних операцій. Якщо амортизаційні відрахування є в наявності усіх підприємств навіть у збиткових то використання прибутку як джерела фінансування відтворення основних засобів можливе тільки за його наявності. Проте нині аграрна галузь неспроможна ефективно функціонувати як високодоходне виробництво. Більшість підприємств продовжують працювати збитково. Питома вага збиткових підприємств становить 38% загального їх числа. Через відсутність еквівалентності міжгалузевого обміну та недосконалість цінового механізму сільське господарство втрачає свої активи, знижується можливість не лише розширеного, а й простого відтворення.

Специфічним джерелом фінансування відтворення основних засобів, що не вимагає викладень, є їх індексація. Дієвість цього джерела передбачає вдосконалення організації обліку у підприємстві.

Складність вибору та оптимізації джерел відтворення ускладнюється ще й розбіжностями в теоретичних підходах щодо класифікації існуючих джерел фінансування. Так, у своїх наукових дослідженнях автор О.Г. Боброва зазначає, що джерела відтворення поділяють на внутрішні і зовнішні. Даний підхід можна було б розглядати як узагальнений, проте при детальному аналізі автор відносить до зовнішніх джерел бюджетне фінансування, банківські кредити і позики, емісію цінних паперів, а також внески трудових колективів, які більшість економістів не відносять до зовнішніх джерел фінансування [4, с. 267].

Характерною ознакою ринкової суспільно – економічної формації є приватна власність на ресурси, що використовуються. Саме з урахуванням впливу цієї ознаки повинні формуватися нові підходи щодо фінансового забезпечення відтворення основного капіталу. Складовими права власності відповідно до чинного Цивільного кодексу України є право володіння, право користування і право розпорядження своїм майном (ст. 317 ЦК). За договором оренди власник (орендодавець) передає або зобов'язується передати наймачеві (орендарю) майно у користування за плату на певний строк (ст. 759 ЦК), таким чином право користування переходить до орендаря. Але не будь-яке передавання активу передбачає передавання права користування ним, а лише те, що оформлене договором оренди. Зважаючи на це, з метою сприяння процесу відтворення основних засобів сільського господарства, доцільним є формування фонду відтворення основних засобів, що перебувають у користуванні підприємства на підставі договору оренди. Формування даного фонду здійснюється за згодою суб'єктів договору оренди, а умови його створення і використання регламентують договір оренди і

Примірне Положення про фонд відтворення орендованих основних засобів. Джерелом формування цього фонду є частина орендної плати в межах суми амортизаційних відрахувань. Передбачається, що ця сума не виплачується протягом дії договору, а акумулюється у спеціальному фонді, за рахунок якого здійснюються модернізація, реконструкція та придбання основних засобів. Отже, орендодавець доручає орендарю поліпшувати власні основні засоби за рахунок коштів фонду відтворення, які мають цільовий характер і можуть бути використані лише на відтворення орендованого майна. Майно, придбане за рахунок коштів фонду, а також результати поліпшення є власністю орендодавців. Недовикористані кошти фонду відтворення підлягають поверненню орендодавцю.

Не менш важливу роль у процесі відтворення основних засобів відіграють зовнішні джерела. До цих джерел відносяться банківські кредити і позики, лізинг, іноземні інвестиції. Кризовий стан економіки країни, фінансова неспроможність сільськогосподарських товаровиробників зумовили призупинення інвестиційного процесу, відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, їх технічної переоснащеності. Обсяги інвестиційних вкладень у основний капітал сільського господарства з кожним роком зменшуються порівняно з іншими галузями економіки.

Нарощування темпів інвестування в основний капітал сільськогосподарських підприємств має відбуватися одночасно з удосконаленням структури та розширенням джерел фінансування інвестицій, потрібно також удосконалити нормативну базу і прийняти закони щодо регулювання інвестиційної діяльності та поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Зокрема разом з цим, доцільно активніше використовувати порівняно нові зовнішні джерела їх фінансування (банківське інвестування, іноземне інвестування, інвестування за рахунок операцій на фондовому ринку).

Щодо банківських кредитів, то вони надаються суб'єктами усіх форм власності переважно у тимчасове користування. Відповідно нині діючий кредитний механізм не сприяє процесам відтворення сільськогосподарського виробництва. На думку П.Т.Саблука „кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників важливо формувати на ринкових принципах, але з елементами державного регулювання як цілісну систему кредитування агропромислового виробництва, яка має передбачати:

- банківське кредитування - запровадження механізмів стимулювання надання середньо- та довгострокових кредитів комерційними банками та іншими фінансовими структурами сільськогосподарським підприємствам з використанням Державного бюджету;

- позабанківське кредитування - розширення комерційного кредитування, стимулювання розвитку реалізації сільськогосподарської продукції за форвардними контрактами, запровадження тендерної форми обслуговування бюджетних кредитів, розробку механізмів мікрокредитування;

- запровадження іпотечного кредитування під заставу землі з реально діючим механізмом її вилучення у разі неповернення кредитів;

- кредитну інфраструктуру - формування Аграрного банку та фінансово-промислових груп за участю комерційних банків, створення умов для формування і функціонування гарантійних фінансово-кредитних установ;

- створення кредитних кооперативів та кооперативних банків, а також розвиток кредитних спілок на селі;

- механізми гарантування повернення кредитів - організацію державної реєстрації нерухомості, розвиток оцінної та страхової діяльності, заставу майна і, особливо, земельних ділянок, страхування фінансових ризиків комерційних банків тощо“ [5, с.14].

Вирішення проблем відтворення основних засобів у сільському господарстві передбачає вдосконалення податкових відносин, фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, розбудови системи аграрного страхування.

Висновок. У ринкових умовах господарювання важливу роль у забезпеченні процесів відтворення основних засобів відіграють власні джерела фінансування, однак нееквівалентний товарообмін, недосконалість облікової політики у сільськогосподарських підприємствах, наслідки економічної кризи, нестабільність правового середовища обмежують формування і використання власного капіталу. Доцільно вдосконалювати структуру джерел відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах за рахунок розширення зовнішніх джерел фінансування. Цьому має сприяти державна аграрна політика.

Література

1. Амбросов В. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі // Економіка України. – 2009. - №1. – С.67-73.
2. Довгалюк Н.В. Відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. – 2008.- №11.- С.30-35.
3. Никифоров А.С., Діба В.М. Вплив державної амортизаційної політики на оновлення основного капіталу інноваційних підприємств// Фінанси України. – 2007. - №1. – С.67-74.
4. Боброва О.Г. Переоцінка основних засобів та формування витрат підприємства за статтею «Амортизація» // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. Вип. 4 / Відп. ред. О.П. Степанов. - К.: КНЕУ, 2001. -С. 267-272.
5. Саблук П.Т. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України// Економіка України. – 2008. - № 12. – С.4-19.